

22 JUNI 1994 / 684

ROSMALLA



Jaargang 4
Nummer 2
Juni 1994

In dit nummer o.a.:

- Hoog water te Rosmalen
- Bij brand tijdig melden
- Loterijvereniging *Hoop doet leven*

COLOFON

Rosmalla (ISSN 0925-2894) is een uitgave van de Heemkundekring Rosmalen en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie:
Mari van de Ven
Harry Coppens

Redactieadres:
Stationsstraat 8
5241 EE Rosmalen
tel. 04192-18349

Leden en donateurs ontvangen *Rosmalla*. Donateurs betalen minimaal f 25,- per jaar. Abonnees (voor minimaal één jaar) betalen f 25,- per jaar (postabonnees f 35,- per jaar), over te maken op het bankrekeningnr. van de Heemkundekring, onder vermelding van: "abonnement *Rosmalla*".

Bankrekeningnr.: 18.45.43.444 (Rabobank Rosmalen, postgiro van de bank: 1099372) ten name van Heemkundekring Rosmalen, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen.

De meeste oude nummers van *Rosmalla* en *Rosmalla Extra* zijn nog verkrijgbaar op het redactieadres.

Bestuur:

Th. Derksen, voorzitter, Weidestraat 15, 5241 CA Rosmalen. Tel. 04192-12591

A.J. van de Ven, 1e secretaris, M. Nijhoffstraat 8, 5242 CV Rosmalen. Tel. 04192-14094

J.W. Westerlaken, 2e secretaris en contactpersoon, Venstraat 53, 5241 CD Rosmalen, Tel. 04192-13562

Sj. Hoedemakers-van der Sluis, penningmeester, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen. Tel. 04192-17366

H. de Werd, archief, Hintham 127, 5246 AE, Tel. 073-415914

Copyright © 1994 Heemkundekring Rosmalen.

Zonder toestemming van redactie en / of bestuur mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud der ondertekende artikelen. Aan deze artikelen zal ook nooit iets veranderd worden zonder overleg met de auteur(s). Foto's en andere illustraties worden te allen tijde teruggezonden; teksten op verzoek.

Kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 1 augustus 1994.

Bij de voorplaat: Zwemmen deed men vroeger in de Rosmalense polder; in de wetering aldaar. Op de achtergrond staat de hut van de Koelewijn. De zwimmers zijn o.a. Jan Hoedemakers, Cor v.d. Nieuwendijk en de dikke Clement.

Zoals we in het vorige nummer waarschijnlijk het kortste voorwoord hebben geschreven dat ooit in een Rosmalla heeft gestaan, zo zal dit voorwoord waarschijnlijk het langste zijn. We willen twee punten aan de orde stellen.

Tentoonstelling 50 jaar bevrijding Rosmalen

De werkgroep **TENTOONSTELLING 50 JAAR BEVRIJDING ROSMALEN** heeft behoefte aan mensen en materieel. Als iemand onder U materiaal over de oorlogsjaren en de bevrijding voor de duur van de tentoonstelling zou willen uitlenen, of mee wil denken over of werken aan de tentoonstelling, of zich op een andere manier nuttig zou kunnen maken, dan kan hij zich wenden tot Jan Hessels, Tielekeshoeven 98, Rosmalen (tel. 01492-15365).

Drukfouten

In de vorige Rosmalla staan in een drietal artikelen drukfouten.

- In regel 3 van *Hannus d'n Heiboer* (pag. 3) staat: *Bloms eigenlijke naam was Hannus Verhoeven*; dit moet zijn: *De eigenlijke naam van Hannus d'n Heiboer was Hannus Verhoeven*. In regel 8 lezen we over de nog krasse *80-jarige kapper*; hij is echter al bijna 88. Op de derde regel vanaf het eind moet in plaats van *veler ongedierte* staan *velerlei ongedierte*.

Van de hand van Janus van Rosmalen ontvingen we een aanvulling op het artikel over Hannus d'n Heiboer. Hij zegt hierover het volgende:

Hannus woonde om precies te zijn in de Kattenbosstraat G57. Zijn woning leek wel een klein boerderijtje met een woongedeelte en een kleine stal. Hij sliep niet in een bed maar op een soort brits met stro en een zwart hondje was zijn bedgenoot. Hij kwam iedere dag bij ons thuis, bij Toon de schoenmaker of Toon d'n Booi, om, zoals ze in Rosmalen zeggen, 'n mietje melk te halen. Een mietje is een halve liter. Dit was voldoende voor hem en zijn hond. Toen we onze enige koe verkochten (\pm 1931), vroeg hij ons moeder of hij nu toch nog iedere dag een halve liter melk mocht komen halen. Toen hij eens ziek was vroeg mijn moeder of hij niet beter naar het Liefdesgesticht ('t Gesticht van Meeuwen) kon gaan. Dat wees hij resoluut af, want zei hij, die kunnen in de kerk nog niet "mé mekaar akkederen". Uit het artikel van H. Coppens weten we dat hij daar toch is heen gegaan. En na een goede opknapebeurt van Zuster Arnolda, heeft hij daar nog enkele jaren gezond en gelukkig geleefd.

- In *Op vrijersvoeten, begin 20e eeuw* (pag. 12) staat vermeld dat Theodorus van der Donk de vader is van "D'n Blom", dit moet zijn *grootvader*. De ouders van "D'n Blom" waren namelijk Wilhelmus van der Donk en Hendrika Vorstenbosch.

- In *Persoonsnamen in Rosmalense toponiemen 1* is in de paragraaf onder de naam

Helsinghof de eerste zin niet duidelijk weergegeven. Deze moet als volgt luiden: *Een stuk land in de parochie 'Roosmalen': 'de Helsinghof', 1437 (12, regest 822); 'Roosmalen', ter plaatse geheten 'die Helsinghove' te 'Roosmalen' 1447, B.P., R 1217 f289v (16, 142); de Helsinghoeve, 1448, B.P., R1219, f8v (15, 107).*

Rest ons nog U veel leesplezier te wensen met deze tweede Rosmalla van 1994.

Harry Coppens
Mari van de Ven

LOTERIJVERENIGING HOOP DOET LEVEN 1

Henk de Werd

In mijn fotoboekje *Rosmalen in Oude Ansichten deel 2* heb ik op pagina 67 een foto laten opnemen van de Rosmalense loterijvereniging. Een illuster gezelschap heren heeft zich laten vereeuwigen voor het café van Bert en Kee van den Hanenberg, Bert den Hoan en Kee van Kiskes, later café Het Huukske genoemd en



Loterijvereniging in Rosmalen. Voorop, zittend, v.l.n.r.: Bert Verstegen, Tinus v.d. Ven, Bert v.d. Hanenberg. Tweede rij v.l.n.r.: Brands, Piet van Pinxteren, onbekend, Gret Coenraad, Has Voets, Eimet v.d. Hanenberg, Driekse v. Osch, Dirk Schippers, Driek v.d. Zandt. Achteraan v.l.n.r.: Jo Verstegen, Harrie Lambermont, Driekse v.d. Wassenberg, Haske v. Lokven, Willem v. Creij, onbekend, Gretje Krol. Coll. H. de Werd.

tegenwoordig opgescheept met de naam De Goedzak.

Op die foto zien we o.a. Tinus van de Ven, samen met Bert van den Hanenberg en Bert Verstegen, voorop zitten. Die Tinus blijkt achteraf de secretaris van deze loterijclub te zijn geweest. Onze heemkundekring beschikt inmiddels over de verslagen van de vergaderingen, gemaakt tussen 1938 en 1944, van deze inmiddels uit Rosmalen verdwenen vereniging.

In het verslag van september 1938 lees ik: "Ook waren de leden van oordeel, dat in de maand October het 35 jarig bestaan met een tractatieavond kon worden gevierd. Hierop stelde de voorzitter aan de orde om op dien dag ook een zingende mis voor de overledene leden in onze parochiekerk te willen opdragen, waarbij de leden, indien het hun gelegen komt, worden verzocht de mis te komen bijwonen. Met volle instemming ging de vergadering hiermee accoord". Een belangrijk stukje tekst, omdat we hiermee meteen weten, dat de vereniging in Rosmalen werd opgericht in 1903. In latere notities lees ik zelfs de precieze oprichtingsdatum: 3 oktober 1903. Dat 35-jarig jubileum is prima verlopen. "Volgens is gebleken, waren de leden allen ruimschoots tevreden met de 7 bons, die ieder lid had te verbruiken en waardoor op Zaterdagavond den 22e October 1938 in een gezellige bijeenkomst een feestavond onder de leden werd gehouden". Een loterijclub kan winnen of verliezen. In 1938 zat het in ieder geval niet mee. "We hebben slechts alleen te vermelden, dat er bij den laatsten koop de loten n.m. 2/4e 3/10e en 1/20e lot een bedrag daarvoor is uitgegeven van f 61,20, waarvoor terugontvangen f 16,25. Dus is op die loten verspeeld een bedrag van f 44,95...".

Op 11 december 1938 werd H.v.d.Zandt herkozen als tweede commissaris. Tinus v.d. Ven werd opnieuw gekozen tot secretaris.

In 1940 werden "de aftredende bestuursleden no. 1 de President, den Heer L. van Grinsven, en no. 2 den 2^e commissaris, den Heer Gerard J. Krol, met algemeene stemmen herkozen. Besloten is het ledental tot 40 leden te mogen inschrijven. De leden W. van Hooft en Jo Versteegen (Voets) zijn wegens ziekte van hun vrouw vrijgesteld van boeten, omdat zij aan vergaderingbezoek niet kunnen deelnemen". Inderdaad, wie de vergadering niet bezocht moest een boete betalen. De verslagen van de vergaderingen beginnen dan ook steeds met een bericht over de geïnde contributies en boetes. Uitbetaald werden op de grote vergadering van 1940 "de kosten van 1/2 lot, 2/4e loten en 2/10e loten, waarvoor een bedrag van f 86,40 werd uitgetrokken. Bovendien kreeg ieder aanwezig lid 4 bonnen à f 0,10 zoo als de gebruikelijke wijze op groote vergaderingen bij bestuursverkiezing steeds van ouds is vastgesteld".

Op 9 maart 1941 werd als lid voorgedragen "den Heer Hendrik van Pixteren, die aanstonds met algemeene stemmen werd aangenomen". Zijn inleggeld werd berekend op f 2,91. Dat had uiteraard te maken met de aangekochte loten, waarin hij dan ook deelde. "Vervolgens kon worden overgegaan tot aankoop der loten. Men besluit om aan te kopen 1/2 lot, 3/4e loten en 1/10e loten, waarvoor uit de kas aan den Heer H. van der Zandt te Rosmalen een bedrag is uitbetaald van f 97,20".

De afcheidende bestuursleden waren no 1 de President den Heer R. van Opinoven en no 2 den 2^e Commissaris den Heer Gerard J. Krol. Beiden zijn met algemeene stemmen herkozen en hebben hun bestuursfunctie wederom aangenomen. Besloten is vastgesteld het ledental voor genoemde Vereeniging tot 40 leden te mogen inschrijven.

De leden H. van Hooff en J. Herstege (boets) zijn wegens ziekte van hun vrouw vrijgesteld van boeten omreden dat zij aan vergadering bezoek niet kunnen deelnemen.

12.0.42

Een gedeelte uit het boek met verslagen van de vergaderingen van de loterijvereniging "Hoop doet Leven". Coll. Heemkundekring Rosmalen.

Dat die loterijclub niet zo maar iets vrijblijvends was blijkt wel uit een voorstel van "het lid Gerard van Berne. Indien n.m. alle loten in de 4e klasse met eigen geld uitloten, dan is volgens besluit het 1/2 lot ter beschikking om het bedrag in de kas te deponeren, deels de andere 3/4 pl. 1/10^e lot te doen inruilen voor de nieuwe nummers, om daarmee in de 5e klasse te doen meeloten". Als dit geen vakjargon is, weet ik het niet meer!

In 1942 speelde een zogenaamde dubbeltjeskwestie, "die voorheen was aangenomen om per maand 10 cent per lid bij te betalen tot de tractatiegelegenheid van ieder jaar in de maand October te houden, waarover later is gebleken, dat niet alle leden daaraan hunne goedkeuring gaven. Nadat ook het bestuur terdege heeft ingezien om hieraan geen medewerking te geven, met redenen omdat de huidige tijdsomstandigheden in dezen oorlogstijd verre van gunstige vooruitzichten zijn, hebben zij gemeend dat deze dubbeltjes betaling nog reeds lang tot een doelloos begin zou verlopen en daarom is dan ook besloten deze zaak voor goed als afgedaan te beschouwen". In mei 1942 rommelt het wat in de vereniging. "Bij den aankoop der loten n.m. 1/2 lot, 1/4 lot, 2/10e loten is uitgegeven het bedrag van f 68,40. Aan de uitloting is terugontvangen f 22,75. Op deze loting volgt dus een nadeelig saldo van f 45,65. Na eenige bespreking over deze aangelegenheid, vroeg den voormalige commissaris den heer Gerard Joh. Krol het woord". Gretje Krol beëindigt zijn lidmaatschap, "waardoor een vacature voor commissaris in deze

vereeniging is ontstaan". Ook de secretaris, Tinus v.d.Ven, bedankt. Hij vraagt "de volgende vergadering een nieuwen secretaris te willen benoemen, doch bij latere overwegingen betreffende dienaangaande den loop der omstandigheden zijn functie zal blijven vervullen". Tinus komt dus op zijn woorden terug en blijft als secretaris aan. In de maanden daarop komen nauwelijks nog leden naar de vergadering. "In de laatste maanden is geen vergadering gehouden, om reden dat de opkomst der leden naar de vergadering te gering was hetgeen duidelijk nog te zien in de laatste gehouden vergaderingen van 9 Augustus, 13 september en 11 October waar niet meer dan gemiddeld 4 leden op die vergadering aanwezig waren. En als men dan in aanmerking neemt dat de vereeniging nog 26 leden telt, dan is het zeer juist op te merken, dat de ambitie der leden tot het bijwonen der vergaderingen met groote stappen is gedaald. We zullen echter hopen, dat in den vervolge de aankomende vergaderingen talrijker bezocht zullen worden..".

Wordt vervolgd

BIJ BRAND TIJDIG MELDEN

Harry Coppens

In de vooroorlogse jaren stond de hulpverlening bij brand nog op een laag pitje. Het materiaal dat ingezet werd, was op geen enkele manier te vergelijken met wat nu bij brand uitrukt. De primitieve brandspuit, een door paarden getrokken verplaatsbaar pomptoestel, dat voor het blussen van brand werd gebruikt, is nauwelijks als zodanig herkenbaar voor de na de Tweede Wereldoorlog opgegroeide generatie, die alleen maar kennis heeft van wat er vandaag de dag bij brand wordt ingezet.

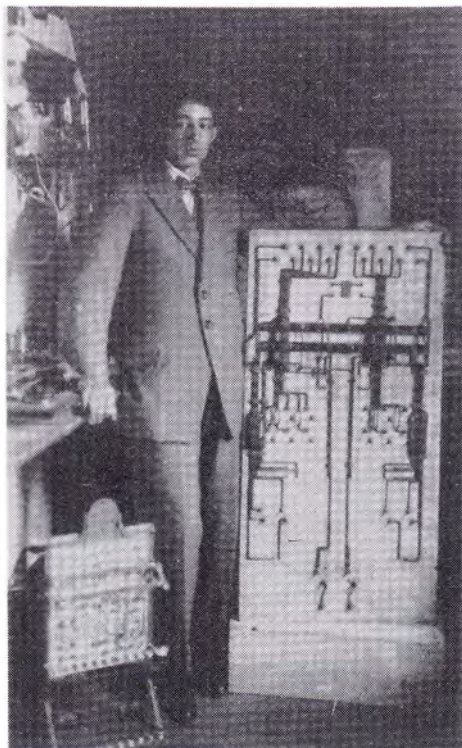
Je kunt je indenken dat de brandweer van die dagen met vele problemen kampte. Gebrekkig en slecht onderhouden materiaal, geen of nauwelijks vakbekwame brandweertieten - vergeet niet dat deze mensen zich geheel vrijwillig en belangeloos inzetten - die in hun onkunde dikwijls vervielen tot overmoedige waaghalzerij, die somstijds aan ware doodsverachting grensde.

Zelf kan ik me nog levendig herinneren, hoe bij een brand allerlei kostbare huiswaar vanuit het brandende huis op straat werd gesmeten. Prachtige kasten vielen te pletter, van Zondagse serviezen bleven alleen nog maar scherven over en het glaswerk rinkelde over straat. De schade veroorzaakt door de onbesuisde acties van deze goedbedoelende jongeman was groter dan die door de brand zelf was aangericht. Door de beperkte communicatiemiddelen van die tijd was het bij elkaar trommelen van de spuitgasten zeer tijdrovend. En als men op de plaats des onheils was aangekomen, diende zich meestal het probleem water aan. Al bij al redenen

te over om aan te nemen, dat het blussingswerk zich meestal beperkte tot het nathouden van de belendende percelen en tot nablussen, wat meestal 's avonds in het dorpscafé plaatsvond.

In Rosmalen had de brandspuit onderdak gevonden bij de Brouwerij. Deze bevond zich toentertijd in de Dorpsstraat, waar nu Gasterij De Likkepot gehuisvest is. Behalve de brouwerij met een grote ondergrondse kelder, die in de oorlog voor velen als schuilplaats heeft gediend, was er ook nog een wagenmakerij. In de brouwerij werkte o.a. Orrie Verstegen, die tevens met paard en kar bier bezorgde aan de plaatselijke cafés. Hij en de anderen, die in de beide bedrijven werkzaam waren, vormden, in zover op dat moment aanwezig, het brandweerkorps. Omdat de brandspuit in de ruimte waar de wagenmaker werkte een sta-in-de-weg was, werd hij altijd zo ver mogelijk in de werkruimte geplaatst. Erboven en ervoor lag wel zoveel hout en ander materiaal opgestapeld, dat het uren duurde voordat de brandspuit zijn schuilplaats kon verlaten. De problemen bij brandmelding laten zich gemakkelijk raden. Nu kwam het in die dagen nogal eens voor dat er aan bepaalde branden een luchtje zat. Zo ook bij boer Krelis, die toch wel erg verdacht te werk

was gegaan. Hij had immers reeds daags tevoren vrouw en kinderen met wat huisraad naar een familielid elders in het dorp gebracht. Op de bewuste dag zit ons boerke rustig op een muurtje voor zijn huis zijn pijpje te roken. Zo nu en dan kijkt hij eens schuin over zijn rug om naar zijn huis. Erg tevreden is hij niet, want er komt nog steeds meer rook uit zijn pijp dan uit zijn huis. Na weer eens omgekeken te hebben wandelt ons boerke bedachtzaam naar binnen en zet links en rechts wat deuren en ramen open en neemt dan weer plaats op het muurtje. Als hij dan na enige tijd weer omkijkt, ziet hij flinke rookwolken uit zijn huis opstijgen. Dan staat hij op en wandelt, nu en dan haast voorwendend, in de richting van de brouwerij. Met enigszins overdreven gehijg vertelt hij Orrieje dat zijn huis in brand staat en of ze direct willen komen blussen. "En wanneer is die brand dan wel begonnen?" vraagt Orrieje. "Nog maar net", zegt ons boerke, "en ik ben zo vlug als ik kon



Ber Linnenbank. (Foto bij *Archief*) Coll. Heemkundekring Rosmalen.

hierheen gelopen." En als ons boerke, verzekerd van de goede afloop, rustig huiswaarts kuiert, komt hij nog juist op tijd om het dak van zijn huis met denderend geraas in de vlammenzee te zien verdwijnen.

ARCHIEF

Henk de Werd

Prachtige foto's, vele bidprentjes, knipsels, boerengereedschap.... Het blijft maar binnenkomen en het wordt met de grootste regelmaat door ons vaste team, inmiddels uitgebreid met Henk Langens, verwerkt en opgeborgen. De kring heeft een fraai stalen bureau en een tweede dossierladenkast aangeschaft. Een verzameling hangmappen maakt het opbergen nu nog professioneler. De kring kreeg onlangs, via ons aller Nel v.d. Meer, een grote hoeveelheid archiefstukken van de voormalige LHNO *De Bron* aangeboden. Als archivaris ben ik op dit moment bezig hierin wat orde te scheppen en notities te maken. In de volgende Rosmalla zal ik, aan de hand van deze archieven, documenten, foto's en knipsels, een poging wagen een stuk geschiedenis van deze eerste vorm van voortgezet onderwijs in Rosmalen te schrijven, waarna het geheel veilig zal worden ondergebracht in onze eigen archiefruimte. U hebt dus nog iets van me te goed, "en dès noit verkeerd", zou Driek van Grette zeggen.



Trouwfoto van Ber Linnenbank en Grada Velthuizen.
Coll. Heemkundekring Rosmalen.



Boven: Het gezin van Piet van Pinxteren ±1925. v.l.n.r.: Thé, Piet, Jo, Stieneke, Net, moeder Doorke Piet, met voor hem de kleine Guus, en Sjaan. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

Onder: Het afgebroken woonhuis van de familie Hubers in de Molenhoek, ter hoogte waar nu de Mazairaclaan en Churchill-laan is. Coll. Heemkundekring Rosmalen.



VOOR U GEHOORD

Harry Coppens

In de loop van enkele jaren heb ik wat uitdrukkingen verzameld van Rosmalense mensen, zoals die tijdens gesprekken werden geuit. Om de uitdrukkingen goed tot hun recht te laten komen zal ik proberen om het verhaaltje waarin het gebruikt werd, zo goed mogelijk weer te geven. Immers, een woord of uitdrukking komt pas goed tot zijn recht als je haar bekijkt in haar context.

- Ik stond eens op mijn beurt te wachten aan de kassa om door middel van een verplichte geldelijke bijdrage het bedrijf een steuntje in de rug te geven. Voor mij stonden twee vrouwen met elkaar te babbelen, eerst over koetjes en vervolgens over kalfjes. De deskundigheid die ze hierbij ten toon spreidden, wees duidelijk uit dat ze deel uitmaakten van, of in nauwe relatie stonden met de agrarische sector. Opeens viel het oog van een van hen op een slordige en onverzorgd uitzierende vrouw à la Flodder, die de winkel binnen kwam sloffen. Terwijl een van de twee vrouwen zich tot de ander wendde, zei ze: *"Moette die sloerie daor zien. Dè's d'r ok een van 'ne cent d'n el"*.

- Een moeder was aan het winkelen met haar opgroeiende dochter. Deze had nogal belangstelling voor een bepaald kledingstuk dat het budget van haar moeder duidelijk te boven ging. Toen de dochter nog even bleef aandringen, zei de moeder: *"Durske, haauw esteblijf op. D'r lopen thuis nog meer van die kort-oren. En m'n kniebeurs is niej van ellestiek"*.

- Op de Kerstavond van de K.V.O., die onlangs in de Kentering werd gehouden, werden lotjes verkocht voor een goed doel. Enkele dames brachten de prijsjes aan de man. Mijn buurvrouw, die ook in de prijzen was gevallen, stond al overeind en met het lotje te zwaaien. Een van de dames die voor de aflevering van de prijzen zorg droegen, liep echter aan haar voorbij, waarop mijn buurvrouw riep: *"Hé, zo geuget henneke niej naor 't nestje"* (zo laat ik me niet wegzetten).

Ik liep even aan bij een oudere mevrouw (een buurtgenote uit mijn kinderjaren) om haar te condoleren met het verlies van haar man. Nadat ze uitvoerig had verteld over haar man en hoe hij in haar armen was gestorven, kwam het gesprek op andere familieleden van haar, die inmiddels allen oud en meer of minder gebrekkig waren. En ze besloot met: *"Ons hël familieij is ok vort 'n beumke mee dor blaajer"*.

- Mijn vrouw, *Ons Trui*, vertelde me dat ze op 'n keer, ze was toen een jaar of 8 (zo'n 60 jaar geleden dus), door haar opa werd gevraagd om even naar de timmerwinkel te gaan om te zeggen dat 't overal was (wat mij onmiddellijk deed denken aan de beruchte 1 aprilgrappen van die tijd). Gehoorzaam als altijd (en nog) spoedde ze zich naar de werkplaats en riep: *"Het is overal!"*. De aanwezigen

behoefden geen nadere uitleg. Voor hen betekende het, dat het schafttijd was. Je moet niet vergeten, dat de meeste mensen in die dagen geen horloge droegen.

- Er zullen wel altijd mensen blijven die om een of andere reden menen dat ze meer zijn dan een ander. Afkomst, huidskleur, de aard van je werk en rijkdom spelen hierbij een rol. Mensen die vrij plotseling door erfenis of anderszins tot grote welstand geraken, lopen dikwijls naast hun schoenen. Ze denken met geld alles, ook het niet-materiële, te kunnen kopen. Men spreekt niet voor niets van: *"Als niets komt tot iets, kent iets zichzelf niet"*. Uit het taalgebruik van deze lieden blijkt, dat deze zich ver verheven voelen boven Jan met de Pet. Uit *"Ons minsen en ölliej volk"* en *"Mèn keinder en ölliej jong"* geeft men duidelijk blijk van een zich superieur wanen aan derden. Geluk, gezondheid en tevredenheid zijn niet afhankelijk van geld. En de dood heeft geen almanak. Hij komt wanneer het zijn tijd is en ontziet rijken noch armen. *"Konden de rijken 't ontkopen en de armen 't ontlopen, dan stierven er geen mensen meer"*.

- Volgens regels uit vroegere tijden was het geoorloofd twijgen, tenen etc. te snijden voor eigen gebruik. Het was gemeenschappelijk bezit. Men sprak dan ook van: *"Enne band en enne wis, die haalde waor tie is"*.

- De dreiging van watersnood van de afgelopen winter is weer voorbij. Tijdens die dreiging stond ik met een paar mensen ergens in de Overlaet te praten. Het gesprek ging vanzelfsprekend over de hoge en bedreigende waterstand van de Maas. Ook de Overlaet, die deel uitmaakte van het gebied, dat bij hoge waterstanden onder water liep door de opzettelijk aangebrachte laagte in de dijk bij Beers (De Beerssche Overlaet) zou wel eens problemen kunnen krijgen. *"Nou, dan staon we d'r hier mooi op es de Maos durbrikt"*, zei een van de omstanders. *"Och"*, zei de ander, *"es de as brikt, dan valt de kar, mar 't hè gin zin um bang te zèn vur ongeleede eier"*.

- Op een zaterdagavond, toen ik uit de kerk kwam (ik was wezen tempelen), zag ik een vrouw voor mij uitlopen, wier onderjurk onder haar rok uitkwam. En toen hoorde ik een andere vrouw tegen haar man zeggen: *"Kèk, heure dinsdag kumt onder heure woensdag ut"*. Ik kende deze uitdrukking niet. Bij ons thuis sprak men in zo'n situatie van: *"'t Lof is langer dan de leste Mis"*.

- Toen Ter Schure tot bisschop werd benoemd en niet, zoals iedereen had gehoopt, Plebaan Van der Camp, brak de kritiek los en bleef er van de nieuw benoemde bisschop Ter Schure geen spaan heel. Een reeds op leeftijd zijnde kennis van me merkte hieromtrent het volgende op: *"Och, we zullen het maar afwachten. Niemand is volmaakt. Iedere gek hè zijn gebrek. Ik zeg altèd mar zo, er is geen koew of wijf of ze hee 'n plekske aon d'r lijf"*.

- Tijdens een ochtendwandeling door het dorp zag ik op enige meters afstand Nol van Nuland staan te praten met een paar aan het werk zijnde stratenmakers en ik hoorde hem zeggen: *"D'n dieje kumt de heilige daag afzeggen"*. Nadat ik hem had gezegd dat hij een volgende keer toch nog iets minder luid moest praten, kwam het gesprek als vanzelf op de schooltijd en tenslotte kwam z'n gezin ter sprake. Hij

vertelde me dat hij twee dochters had in de leeftijd van 14 en 17 jaar. "n Hele zorg tegenwoordig", zei ik. "Och", zei hij, "ik mag niej klagen, wè 't uitgaon en zo betreft. Ge kunt ze ok niej alzeleve thuis hauwe en aon 'ne toffelpoot vastlegge, wor. En ouw haand kunde 'r ok niej altèd vurhauwe". Toen ik opmerkte, dat het er met die drugs en zo ook niet beter op was geworden, zei hij: "Och, 'ne nakende mins stu overal bloot vur".

- Mijn tante zei altijd als iemand erg kleinzerig was: "n Perd en 'ne hond, hinken um 'ne stront".

HOOG WATER TE ROSMALEN

Jan Hoofs

Doorbraak dijken Brabant gevreesd

Van een redacteur

DEN BOSCH – Het wassende water van de Maas, dat in Limburg al voor veel overlast en schade heeft gezorgd, zal de komende dagen ook in Brabant voor angstige momenten zorgen. Minister Maij-Weggen (Verkeer en Waterstaat) vreest vooral problemen in Noord-Oost-Brabant en bij de Biesbosch. In Limburg zijn gisteren 3.000 mensen geëvacueerd.

„We moeten bidden en hopen dat het allemaal goed gaat”, aldus Maij gisteren in de Tweede Kamer. De bewindsvrouw kijkt met angst en beven naar de Maas tussen Grave en Den Bosch, waar de dijken diverse zwakke plekken hebben. Als dijken niet doorbreken, bestaat nog het gevaar dat het water er

overheen slaat. Maij: „Daar kan een dreigende situatie ontstaan”. De vloedgolf, die morgen Venlo bereikt, wordt zaterdag bij Grave verwacht. Brandweerkorpsen in Gelderland en Brabant zijn inmiddels gealarmeerd. Draaiboeken voor noodsituaties zijn in werking gesteld.

Artikel uit: *Brabants Dagblad*, 1993-1994

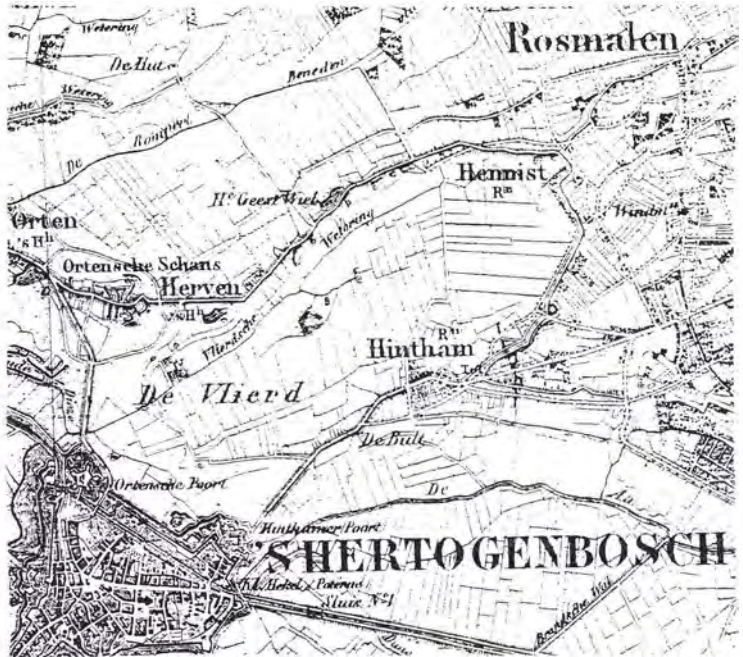
Zo weet A.J. v.d. Aa te melden:

"Bij den watersnood van januarij 1809, heeft het dorp Rosmalen ook bijzonder veel geleden. Op onderscheidene plaatsen braken gaten in den dijk en op vele andere liep hij over. Een huis en eene hut spoelden weg, een groot aantal andere werden zwaar beschadigd".

Abraham Jakob van der Aa, geboren te Amsterdam op 6 december 1792, overleden 21 maart 1857. Hij werd in 1810 student in de medicijnen te Leiden, maar viel in 1812 in de conscriptie (verplichte militaire dienst). Na vele omzwervingen nam hij in 1817 ontslag uit militaire dienst en vestigde hij zich als boekhandelaar in Leuven. Hij was achtereenvolgens onderwijzer en particulier secretaris van de auditeur militair te Antwerpen. Na ontslag vestigde hij zich in 1841 te Gorinchem. Van zijn vele geschriften worden vooral genoemd: Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, Beknopt aardrijkskundig woordenboek en het Biographisch woordenboek der Nederlanden.

Curriculum vitae van A.J. v.d. Aa.

"Door de inbraak van de Zomerdijk te Geffen werd Rosmalen half overstromd en zoude dit geheel geweest zijn, indien niet de gehele bevolking in de Huttestraat, onder Nuland, ruim een vierde uurs van het dorp Rosmalen, eene dijk had opgeworpen." Verplaatst U zich eens even in de situatie



Fragment van de topografisch militaire kaart blz. 45, 1860. Schaal 1:50.000.

van bijna tweehonderd jaar geleden... Gaat U mee...? Rosmalen zoals het nu is moet U direkt vergeten. Vanaf Geffen tot aan 's-Hertogenbosch slingerde zich één langgerekte dijk waaraan bijna alle huisjes en hutten uit dit gebied zich hadden verzameld. Niks idyllisch maar uit puur zelfbehoud. Deze dijk liep van Geffen naar Nuland, langs het Heeseind, Kruisstraat, Bruggen, langs de Lambertuskerk en over de "Hennest" (Heinis) naar Hintham.

Vanaf de dijk van Hintham naar de Hinthamerpoort in 's-Hertogenbosch was geen bebouwing. Een guur stuk dijk zonder huizen. Deze dijk lag ook lager dan andere dijken. Dat was ook de reden dat Rosmalen en andere dorpen door het water voordurend afgesloten waren van 's-Hertogenbosch, 's Bosch zoals men in die tijd 's-Hertogenbosch noemde. Deze stad was voor de dorpen onmisbaar omdat de wekelijkse markten en de veemarkten daar plaats vonden. Bovendien werden daar de nieuwtjes uitgewisseld. Het Brabants Dagblad moest nog uitgevonden worden. Soms in de zomer, maar meestal in de winter hadden de bewoners van dit gebied last van hoog water. De dijk van Geffen naar Hintham was begaanbaar. Vanaf Hintham voer dan een boot naar de Hinthamerpoort. Na onderzoek kunnen we

vaststellen dat deze boot ongeveer daar aanlegde, waar nu de grensplaat ligt van 's-Hertogenbosch (Jasmijnstraat). De Hinthamerpoort moet U zoeken bij het Hinthamereinde bij de watertoren. Toch nog een flink stuk om te varen. Om nu de zaak goed in de hand te houden heeft men toen een reglement uitgegeven waaraan iedereen zich diende te houden. Op 23 december 1761 werd de 'ordonnantie en reglement op het Veer tussen de Stadt 's Hertogenbosch en Rosmalen en Vice Versa' ondertekend door de heren schepenen, gezworenen en raden van 's-Hertogenbosch enerzijds en de president en schepenen van Rosmalen anderzijds.

In dit reglement werd het vervoer over het water goed

ORDONNANTIE
 EN
 REGLEMENT,
 OP HET
 VEER TUSSEN DE STADT 'SHER-
 TOGENBOSCH EN ROSMA-
 LEN EN VICE VERSA,
 TIDE VAN HOOG WATER.



TE 'SHERTOGENBOSCH,

Gedrukt by *ANT: van BEUSEKOM*, Ordinaris Stadts Drukker, 1762.

geregeld. Beide plaatsen kozen ieder voor zes schippers. Uit deze twaalf schippers werd jaarlijks een deken aangesteld die verantwoordelijk was voor het nakomen van het reglement. Er moest zelfs een eed voor worden afgelegd. Over de leeftijd van deschippers werd het bepaald: "Geen Schippers zullen tot dit Veer geadmitteerd worden, dan die den Ouderdom van Agtien Jaaren zyn gepasseert". Wat betreft de boten werd het volgende opgemerkt: meestal waren het platte schuiten, want naast passagiers moest het schip paarden, koeien, schapen, varkens, tonnen bier, azijn "of ander Nat", verder natuurlijk "Kan Roome, of Melk groot of klyn" vervoeren. Tweemaal per jaar werd gecontroleerd of de boten voldeden aan het reglement. Ze moesten voorzien zijn van "Mast, Spriet, Zyl, Fok, Touwen, Boomen, Haaken, twee paar Riemen en wat verders daar toe nodig mag zyn". De schuit moest eigendom van de schipper zijn, dus niet geleend, zulks op "Poene (= straf) van uytmonsteren". Bij deze halfjaarlijkse inspectie kwamen natuurlijk mankementen van de schepen aan het licht. Deze moesten onverwijld gerepareerd worden, of het schip moest uit de vaart worden genomen, op "Poene van Drie

Ook langs de Maas geldt: wie niet van de geschiedenis wil leren is gedoemd haar te herhalen



Uit: *Brabants Dagblad*, 1993-1994

Guldens". Dronkenschap van de schippers werd hard gestraft. Als de schipper dronken in zijn boot zat, kon hij geschorst worden voor de tijd van zes weken of nog erger "voor altyd ontzet en een ander Schipper in zyn plaats in het Gilde gesteld worden". Mocht de deken van de schippers op tijd ontdekken dat de schipper dronken was, dan had hij nog de mogelijkheid om hem te vervangen. In artikel 9 wordt haarfijn uit de doeken gedaan aan welke eisen de dienstverlening door de schippers moest voldoen. "Zo zullen alle Morgen, by het openen van de Poorten dezer Stadt en tot Rosmalen, een half uur voor Zonnen Opgang, aan de respective Veeren van weerkanten, zig moeten laten vinden, ten minsten twee Schuyten, en na mate dat den eene is afgevaren, een ander weder aanleggen en gereed zyn, volgens den Tour", en mocht de schipper niet vlug genoeg aanschuiven, dan werd hij voor de rest van de dag uitgesloten.

Het betekende een hard bestaan voor de schippers, maar ook voor de passagiers

Een Persoon, alleen willende overgebracht zyn, zal voor Schuytvragt betalen	0 - 4 - 0
Twee Personen, ieder	0 - 2 - 8
Drie Personen, ieder	0 - 1 - 12
Vier en meer Personen, ieder	0 - 1 - 8
Voor ieder Paard	0 - 5 - 8
Voor ieder Koey, of Beest	0 - 4 - 0
Voor ieder Varken, of Kalf	0 - 1 - 8
Voor een Bagge, of Speenvarken	0 - 0 - 6
Voor ieder Schaap, twee Lammen voor een Schaap gerekent	0 - 0 - 10
De geene, welke daar nevens ryden, of te voet gaan en hun Vee aan de Schippers overgeven, zullen daar en boven de Vragt betalen voor haare Personen als voor.	
Voor ieder Ton Bier, Azyn, of ander Nat	0 - 2 - 0
En van meerder, of minder Vaatwerk na advenant.	
Voor ieder Zak Buyster, of Graan, houdende vier Schepels	0 - 0 - 10
Voor ieder Kan Roome, of Melk, groot of klyn	0 - 0 - 6
Voor een Rytuyg met twee Wielen	0 - 8 - 0
_____ met vier Wielen	0 - 12 - 0
En van andere Goederen na advenant.	

Prijzlijst uit Artikel 14 v. Ordonnantie en Reglement.

die overgeleverd waren aan de natuurelementen. De golvensloegen over de schuit. Hagel, wind en regen deden een aanval op de passagiers. En in de namiddag moest de Bossche schuit anderhalf uur voor het luiden van de stadspoortklok vanuit Rosmalen vertrekken om op tijd in 's-Hertogenbosch te zijn, "zo nogtans, dat de Passagiers, of Vragten met de laatste Bossche Schuyt altoos tydig voor het sluyten van de Poort in deze Stadt worden geleverd"; gebeurde dit niet dan stond er een boete op van dertig stuivers. Uitgebreid wordt in het reglement ingegaan op de betaling voor de overtocht of zoals omschreven: "Loon, het geen zal moeten betaald worden, wanneer de Steenweg on-

bruikbaar is en de Passagiers en Goederen aan de Contrescharp buyten de Hinthamer-poort worden ingenomen, om aan den Rosmalenschen Dyk aan Land te worden gezet, of daar na deze Stadt gevoert".

Zoals uit de prijslijst blijkt voer de boot altijd voor de prijs van een persoon dus voor vier stuivers. Waren er meerdere personen dan ging de prijs belangrijk naar beneden. Ook is uit de prijslijst op te maken dat de levende have regelmatig naar de stad werd vervoerd om ze voor de verkoop aan te bieden.

Dit alles natuurlijk bij "bequaam goed weer", want als het weer zo slecht was dat de molens draaiden met halve zeilen, dan werd de prijs verdubbeld, of als het weer nog slechter werd, dan de schipper niet verplicht worden om te varen. Artikel 21 laat zien, dat de inwoners van Rosmalen voordat het reglement er was dikwijls bij de neus genomen werden. Want door dit artikel is het de schippers verboden om gaten te graven "in de Zandweg tussen de

Steenweg en de Steen van den Twee Bergse Dyk, of eenige Hoogtens door te steeken", zodat de passagiers niet meer van de gewone weg gebruik konden maken en het veer langer gangbaar gehouden moest worden. Het "Gaten graven in de Zandweg" werd gesanctioneerd met cassatie: "op Poene, dat de geene, die zig daar aan schuldigh maaken, zullen worden gecasseert (uit de dienst ontslagen) en uyt het

Minister Maij richt Maas-werkgroep op

MAASTRICHT (ANP) – Minister Maij (verkeer en waterstaat) heeft gisteren een werkgroep ingesteld die oplossingen moet aandragen voor het overstromingsgevaar in het Maasgebied. De minister zei dit na afloop van overleg met vertegenwoordigers van de provincie Limburg, waterschappen en Limburgse gemeenten.

Artikel uit: *Brabants Dagblad*, 1993-1994.

16.

Dit alles by bequaam goed weer: Dog zo' eenige Passagiers, of Goederen by Hard, of Onstuymig Weer moeten overgebragt worden en als de meeste Moolens konnen aangetoond worden; die ter halve Zylen gekort zyn, of dat iemand by zwaaren Ysgang en wanneer het Ys is gebeten en open gehakt, wilde overgevoert werden, zullen dezelve moeten betalen het Dubbel van de Vragten, zo als die by den 14. en 15. Articulen gereguleert zyn; Voorbehoudens dat het Weer zodanig onstuymig zynde, dat het Vaarwater, zonder perykel, niet zoude kunnen gebruykt worden, geen Schippers zullen konnen werden verpligt, om Passagiers, of Goederen over te brengen.

Artikel 16 van Ordonnantie en Reglement.

Gilde gezet. De boetes werden trouwens heel aardig verdeeld: een derde was voor "den Heere Officier" dan een derde voor de aanbrenger, dus de verklikker, en een derde voor "de Armebus van de Plaats".

Als je dan in de krant leest dat nu pas in februari 1994 een werkgroep is opgericht om het overstromingsgevaar op te lossen en als je dan beseft dat het probleem er al achthonderd jaar is, dan mogen wij in Rosmalen toch erg blij zijn dat ons natte voetenprobleem opgelost is en dat we de schippers van "Het Veer tussen de Stadt's Hertogenbosch en Rosmalen en Vise Versa" niet meer nodig hebben om in 's-Hertogenbosch

te komen, of hebben wij misschien andere problemen.....?

Gaarne wil ik mijn dank uitspreken voor de waardevolle adviezen van Henk Buijks en Jan Mikkers.

Bronnen:

Gemeentearchief Tilburg
Archief waterschap De Maaskant
Streekarchief te Oss
Brabants Dagblad

KINDERLIEDJES EN -VERSJES 3

Harry Coppens

19.

Janneman heeft zich bezeerd
Hooft eens hoe hij snikt
Ach hij heeft zijn vingertje
Aan een speld geprikt
En nu roept hij au au au
Moesje, moesje kom eens gauw.

Moeder bromt een beetje boos
Stoute, stoute vent
Jij kwam aan de speldendoos
Domoor die je bent
Kom maar even op mijn schoot
Ja, je vingertje ziet rood.

Hier een kus er bovenop
Nog niet over zeg
Nog een lapje er omheen
Zo de pijn is weg
Nog een kusje, nog een traan
En 't verdriet is weer gedaan

20.

Weet je wat zei kleine Piet
Heren, nee dat doe ik niet

En ik ook niet gilde Jan
'k Krijg er altijd hoofdpijn van

Jan en Piet en nog een paar
Gingen spelen met elkaar
't Sloeg al negen, maar jawel
Geen van vieren staakten het spel

't Was juist marktdag
Op de hoek stapte Krelis van de
Broek
Krelis was de hoofdagent
In 't stadje welbekend

Hola jongens, sprak hij kort
'k Zie dat hier geknikkerd wordt
Asjeblijft, die knickers hier
En naar school toe, alle vier

Ha, daar kwam het viertal aan
't Moest maar voor de klas gaan staan
En voor tussen twaalf en twee
Kregen zij nog huiswerk mee

Thuis bestraft, op school beknord
Ieders naam voor schand op bord
's Middags kwamen zij op tijd

Maar ieder was zijn knickers kwijt.

21A.

Een hondje en een katje
Zaten samen op een matje
Het hondje zei: "ik heb zo'n schik
De vrouw bakt weer een krentemik".

"Zo'ne lekkere echte
Van boter, room, sucade en ei
De bruine korstjes zijn voor mij
Die kan de vrouw niet bijten".

En 't poesje zei: "En wat krijg ik?"
"Jij, jij, jij krijgt de kruimel van de
mik"!

21B.

Een hondje en een katje
Zaten samen op een matje
Het hondje zei: "Ik heb zo'n schik"
De vrouw bakt weer een krentemik
Van boter, room, sucade en ei
De bruine korstjes zijn voor mij
en wat krijg ik
Jij, jij krijgt de kruimels van de mik.

22. TWEE VRIENDEN

'n Schaap wit van vacht
liep op de hei en dacht
oh wee wat zie ik daar
'n beesdt met git zwart haar
het is net een grote hond
en zie eens wat een mond
de wolf misschien
maar nee hij is wel dik voor tien
nee, nee het is hier niet pluis
ik ga maar gauw naar huis
't ging aan de haal

en keek wel twintig maal
of soms dat zwarte ding
dezelfde weg op ging
oh hemel, ja Zwart-Jan
die draaft zo hard hij kan
ons witje achterop
hip hop, hip hop, hip hop
het ging door struik en heg
tot aan de grote weg
bè, bè zei toen de moor
die klank trof witjes oor
hij keek eens achterom
en zei: "wel foei, hoe dom".
't is zowaar een schaap
wat ben ik een domme aap
ze gaven bij de sloot
elkaar heel leuk een poot
ze lachten om de grap
en gingen samen op stap.

23. DE GANZEN

Drie gansjes die kuierden blij in de
wei
Ze riepen van gakkerdegak.
Toen kwam er een boertje op
klompen voorbij
Die schreeuwde "Toe hou je gemak".
De gansjes riepen we zijn er zo blij
Zo blauw is de lucht en zo groen is
de wei
En hoe je nu ook al mag praten
Wij kunnen het zingen niet laten.
Noemen jullie dat zingen? Het is me
wat moois
Och wat een fijne muziek.

24.

Klosseklos, klepklap
Zo gaat het op de steentjes
Daar komt de kleine Janneman

Hij heeft zijn nieuwe klompjes aan
Hij kijkt maar naar zijn beentjes
Klosseklos au, au
Wat doet Jantje nou

Hij zag die dikke boom niet staan
Nu heeft zijn hoofd een grote bult
Daar kun je van op aan.

BOERDERIJEN EN HUN BEWONERS 2

Jan Verhoeven

We bevinden ons op de boerderij van de familie Van den Hanenberg op de Kruisstraat. Deze boerderij heeft een nogal bewogen verleden. Het is een zogenaamde dijkboerderij met een verhoogde woonruimte en voorstal. Aan de huidige koestal is nog goed te zien dat we hier te doen hebben met een boerderij met een oude potstal; deze is later aangepast om aan de eisen van de tijd te voldoen. De vroegere boerderij is in de Tweede Wereldoorlog kapotgeschoten. Na de bevrijding is de boerderij weer opgebouwd.

Het hierna volgende is een weerslag van een gesprek dat op mijn verzoek plaatsgevonden heeft in boerderij *Het Huufke*, Kruisstraat no. 22a (zie verderop voor een beschrijving deze boerderij), waar Lambertus van den Hanenberg en Rika Ketelaars wonen (dit pand behoort tot de parochie Nuland; de kerkgrens ligt bij Kruisstraat 14). Bij dit gesprek waren de drie gebroeders Van den Hanenberg, te weten Gerardus met zijn echtgenote Francien Dollevoets (zij wonen op Kruisstraat 14), Marinus, ongehuwd en landbouwer van beroep (hij woont op Kruisstraat 22) en Lambertus met zijn echtgenote Rika Ketelaars aanwezig. In de eerste aflevering van *Boerderijen en hun bewoners*, in het vorige nummer van Rosmalla, heb ik vermeld dat er bij de familie Van den Hanenberg een boedelscheiding heeft plaatsgehad. Een van de erfgenamen is verhuisd naar de Kruisstraat (Gerardus van den Hanenberg, gehuwd met Grada Westerlaken). Ook in dit bedrijf heeft een boedelscheiding plaats gehad.

Op Kruisstraat 22 hebben voorheen Johannes van Druenen en Petrus van Nuland gewoond. Johannes van Druenen is geboren te Rosmalen op 28-4-1856 als zoon van Hendrikus van Druenen en Petronella van Rosmalen. Zijn ouders woonden op Kruisstraat B 166-178. Johannes van Druenen was van beroep landbouwer. Hij huwde te Rosmalen op 13-4-1887 Maria van den Berg, die geboren werd te Rosmalen op 28-10-1861 als dochter van Jan van den Berg en Jacoba van den Wijgert. Uit dit huwelijk werden de volgende kinderen geboren: Jacoba (*6-4-1888), Ardina (*7-5-1890), Hendricus (*23-4-1892), Johannes (*14-2-1895), Petronella (*9-10-1897), Maria (*26-5-1900), Lambertus (*4-7-1901), Hendrikus Josephus (*6-8-1904) en Wilhelmus (*16-5-1906).

Johannes van Druenen (van de Mulder) boerde op Kruisstraat B 21. De reden



Boven: Woning van Gret, Fransien en hun dochter Janny die getrouwd was met Gert-Jan Westerlaken.
Onder: Boerderij "t Huufke" van Lambertus.



waarom hij van de boerderij afgegaan is, is niet bekend. Na Kruisstraat B 21 is hij gaan wonen op Kruisstraat B 32. Op 26-9-1922 is hij verhuisd naar Nuland. Petrus van Nuland is geboren te Dinther op 2-3-1878 als zoon van Jacobus van Nuland en Woutrina Rovers. Petrus van Nuland huwt te Rosmalen op 9-8-1907 Antoinetta van den Berg, die op 30-8-1881 geboren is als dochter van Antonie van den Berg en Elisabeth van Baardwijk. Uit het huwelijk van Petrus van Nuland en Antoinetta van den Berg zijn de volgende kinderen geboren: Elisabeth (1-10-1908 te Mülheim (D) - 23-2-1914 te Rosmalen), Jacoba (*10-2-1910 te Mülheim (D)), Woutrina, (*13-9-1911 te Mülheim (D)), Antonius (*26-9-1912 te Rosmalen), Petrus (*6-11-1913 te Rosmalen), Lambertus (3-12-1914 te Rosmalen - 23-11-1915 te Rosmalen), Elisabeth (*7-2-1916 te Rosmalen) en Theodorus (*22-10-1919 te Rosmalen - 25-10-1919 te Rosmalen). Het gezin heeft zich te Rosmalen laten inschrijven op 29-4-1912 op het adres B 21, naderhand genaamd huisno. F 14. Op 15 mei 1920 is Piet (Petrus) van Nuland met zijn gezin geëmigreerd naar Little Chute in Noord-Amerika.

Na het verlaten van de boerderij door Piet van Nuland kwam Gerardus van den Hanenberg op de boerderij. Gerardus van den Hanenberg is afkomstig uit het Sprokkelbosch te Rosmalen en werd geboren te Rosmalen op 27-6-1890 als zoon van Gerardus van den Hanenberg en Johanna Verstappen. Hij huwde te Rosmalen op 18-2-1919 Gerarda Westerlaken, die geboren is te Rosmalen op 11-12-1893 als dochter van Lambertus Westerlaken en Johanna de Bekker.

Uit dit huwelijk zijn, op de Kruisstraat, de volgende kinderen geboren: Johanna (*19-11-1919), die met Sjef van der Sterren getrouwd is, in Haarsteeg woont en 4 kinderen en 10 kleinkinderen heeft; Lamberta (*25-11-1920), die met Henk van Lith uit Empel getrouwd is en 4 kinderen en 7 kleinkinderen heeft; Johanna Gerarda (*27-3-1922), die met Evert Maas getrouwd is en geen kinderen heeft; Johan-

nes (*21-4-1925), die met Antonia van Lith getrouwd is, in Oud-Empel nabij de Lachen-de Vis woont en 5 kinderen en 7 kleinkinderen heeft; Maria Christina (*8-7-1927), die met Marijn van Lith uit Gewande getrouwd is, 4 kinderen en 5 kleinkinderen heeft; Wilhelmina (*8-7-1929), die met Jos Pennings uit Nuland getrouwd is en 5 kin-



Bovenste rij v.l.n.r.: Willy, Bep, Gret, Jo (Jans), Jo, Annie en Marie.
Onderste rij v.l.n.r.: Wim, vader (Gerardus v.d. Hanenberg), Rinie, moeder (Johanna v.d. Hanenberg - Verstappen), Albert.



Boven: Boerderij van Marinus (*25-6-38), waar ook zijn ouders hebben gewoond.
Onder: Boerderij van Gerard, zoon van Grette die hier voorheen heeft gewoond.



en 5 kinderen en 5 kleinkinderen heeft; Wilhelmus (*1-2-1934), die met Maria van Pinxteren getrouwd is, 2 kinderen en 1 kleinkind heeft; Marinus (*25-6-1938) die nog op de boerderij woont en ongehuwd is; Gerardus (*26-10-1923), die met Francisca Maria Dollevoet (*1-6-1928), dochter van Peer Dollevoet en Adriana van Dijk, getrouwd is en 2 kinderen en 3 kleinkinderen heeft; Lambertus (*21-6-1931), die met Maria Adriana (Rika) Ketelaars getrouwd is en 4 dochters en 1 kleinkind heeft.

Tijdens het gesprek over de voorvaderen werd verteld dat men vaak op familiebezoek ging over de Maas. Het blijkt dat Opa en Oma van moederskant (van Van den Hanenberg) in Appeltern woonden.

De ouders van Gerardus van den Hanenberg hebben, om hun zoon en a.s. schoondochter een woning te bezorgen op Kruisstraat 5 (de grond was in hun bezit) een zogenaamd landarbeiderswoning gebouwd. Toen de woning klaar was kon er getrouwd worden. Gerardus (Gret) had er een gemengd bedrijf. Dit bedrijf wordt thans voortgezet door Gerardus van den Hanenberg, een zoon van Gret, die gehuwd is met Annet van Erp uit Geffen. Ze hebben samen 2 kinderen.

Gret heeft tijdens zijn "actieve" leven (hij is overigens nog steeds actief, maar nu met minder zorgen) veel stalmest geleverd aan de gemeente, die deze gebruikte voor de plantsoenen; hij was toen zogezegd "hofleverancier" in het klein. De schrijver van dit artikel was in die tijd bij de gemeente werkzaam als hovenier en had in die hoedanigheid contact met Gret. Gret en Francien wonen thans op Kruisstraat 14a, alwaar zij samen van een welverdiende rust genieten.

De woning op Kruisstraat 14 werd voorheen bewoond door familie Van Zonsbeek, die in de polder boerde, en hun zoon Frans. Frans is later met zijn vrouw verhuisd naar de Deken Fritsenstraat, waar zijn weduwe nog steeds woont. Hierna is Kruisstraat 14 in bezit gekomen van Notaris Kok, en vervolgens van familie Koopman van den Dries. Deze woning (boerderij) is, alvorens Gret en Francien er zijn gaan wonen herbouwd tot een dubbelwoning. Gret en Francien wonen in het voormalige stalgedeelte en hun dochter en schoonzoon in het vroegere voorhuis. Hun dochter "ons Janny" is gehuwd met Gert-Jan Westerlaken en heeft een dochter.

Boerderij Het Huufke

Deze boerderij (Kruisstraat 22a) is in 1961 gebouwd door aannemer Kees Steenberg. Tot voor enkele jaren werd hier geboerd door Lambertus van den Hanenberg, die, zoals in het eerste deel van dit artikel reeds vermeld, in het huwelijk getreden is met Maria Adriana (Rika) Ketelaars, die in Vinkel geboren is op 22-5-1934 als dochter van Jan Ketelaars en Adriana van de Loop. Zij hebben geen opvolgers in de mannelijke lijn, maar wel 4 dochters en reeds 1 kleinkind. Lambertus en Rika genieten nu van een welverdiende rust en wonen nog steeds op Kruisstraat 22a.

Omtrent het verleden van de stamboerderij van de familie Van den Hanenberg (thans huisnr. 22) is er nog weinig bekend. Bij mijn bezoek aan het streekarchivari-

aat Maasland te Oss bleek mij dat deze boerderij in het verleden mogelijk steeds verhuurd geweest is. Er zijn eind 19de en begin 20ste eeuw geen z.g. waterschapslasten te vinden. Deze waterschapslasten moesten alleen betaald worden door eigenaars, die er ook woonden. Aan de gegevens over deze waterschapslasten kon men zien wie de eigenaar en bewoner was. In het verdere gesprek met de familie Van den Hanenberg kwamen nog de volgende wetenswaardigheden naar voren:



De moederboerderij.

- Uit deze boerderij (het stamhuis nr. 22) zijn nog twee boerenbedrijven ontstaan, te weten Kruisstraat 5 en Kruisstraat 22a.
- In de buurt van de boerderij heeft men steenpuin gevonden. Vroeger bouwde men het z.g. bakhuis op enige afstand van het woonhuis vanwege het brandgevaar; uit gegevens in archieven in 's-Hertogenbosch blijkt dat bij boerenbebouwing het bakhuis meestal verder van het woongedeelte verwijderd was.
- Tijdens de bevrijding van Rosmalen in oktober 1944 zijn rond deze boerderij 18 granaten gevallen; de aardappelkelder diende voor de familie Van den Hanenberg tot schuilplaats.
- De z.g. moederboerderij (stamhuis) had 14 en heeft thans 22 als huisnummer.

Ter herinnering aan

GERARDA WESTERLAKEN

weduwe van

Gerardus van den Hanenberg

Geboren te Rosmalen op 11 dec. 1893 en aldaar overleden 3 jan. 1973, gesterkt door het H. Sacrament der Zieken.

Gelijk het de Heer heeft behaagd, zo is het geschied; de Naam des Heren zij gezegend.

Werkzaam en met zorg heeft zij haar dagen doorgebracht en was waardig in de gedachtenis der goeden te leven.

Roem en glorie konden haar niet bekoren, maar stil en eenvoudig en in alle nederigheid deed zij, wat welgevallig was in de ogen des Heren.

Zij was een zorgvuldige vrouw en goede moeder; een moeder vol liefde voor haar kinderen en vol liefde tot God.

Dierbare kinderen en kleinkinderen, bedroeft U niet, gelijk zij, die geen hoop hebben, voor mij is de kroon der gerechtigheid weggelegd, voor U zal God zorgdragen. Wat gij van ons ontvangen en geleerd, gehoord en gezien hebt, doet dat en de God van de Vrede zal met U zijn. Bemint elkander en bidt voor mij!

Moge zij rusten in vrede.

Enkele bidprentjes.

Gedenk in uw gebeden de ziel van zaliger **GERARDUS VAN DEN HANENBERG** echtgenoot van **GERARDA WESTERLAKEN** geboren te Rosmalen 27 Juni 1890, en voorzien van de laatste H.H. Sacramenten, overleden in het ziekenhuis van St. Joan de Deo te 's-Hertogenbosch 21 april 1959 en begraven te Rosmalen 24 april d.a.v.

Hij hield van het leven en was gehecht aan vrouw en kinderen. Daarom zal zijn heengaan zo moeilijk zijn voor hemzelf en voor al degenen, die achterblijven.

Heer, wij geloven, dat Gij alleen het leven in handen houdt en richt; toch is het moeilijk om dleip uit ons hart te zeggen: Gelijk God het behaagd heeft, zo is het goed; de Naam des Heren zij gezegend! God, help ons daarom om onze wil gelijkvormig te maken aan de Uwe. „Nog een weinig tijd en gij zult mij niet meer zien en nog een weinig tijd en gij zult mij weerzien, want ik ge naar den Vader.”

Vrouw, kinderen en kleinkinderen, dat is de erfenis, die ik achterlaat: Ik ben bij den Vader aangekomen en wacht daar op u, tot uw tijd gekomen is. „Laten wij tot zolang verenigd blijven met elkaar in gebed.”

Eerwaarde Zuster, denk aan mij en aan ons allen in uw heilige afzondering.

Mijn Jezus, barmhartigheid.

Gedenk in Uwe godvruchtige gebeden de Ziel van Zoliger **LAMBERTUS WESTERLAKEN**

weduwnaar van

JOHANNA DEN BEKKER

eerder weduwnaar van

WILHELMINA GEVERS

vanaf de eerste opdracht in 1878 lid van; de H. Familie (diamanten jubilaris) geboren te Rosmalen 5 Juni 1857 en voorzien van de H.H. Sacramenten, aldaar overleden 2 Jan. 1951.

Tot in zijn hoogen ouderdom bleef hij wat hij altijd was: een godsdienstig, eerlijk en oprecht man, die groot was in alles waarin ook een eenvoudig man groot kan zijn, tot wien Hij, die alles weet en beoordeelt zeggen zal, Weloon goede en getrouwe diensknicht, die over het wintige getrouw zij geweest, ik zal u over veel stellens treded binnen in de vreugde uws Heeren.

Geliefde kinderen en kleinkinderen, weest gezegend ta uw leven en dankt den goeden God dagelijks voor Zijne weldaden. Ik dank Hem voor de vreugde die ik aan u beleefd heb. Bijzonder dank ik u, mijn schoondochter, die in de laatste jaren van mijn leven vooral mij hebt bijgestaan en mijn leven vergemakkelijkt hebt.

Bloedverwanten en vrienden, gedenkt mijner. Medeleden der H. Familie, houdt uw godsdienstige vereeniging hoog en bidt voor mij. Jesus, Maria, Joseph, redt ons. Amen.

Naschrift

Als men intensief onderzoek doet naar de geschiedenis van een gebouw of boerderij en zijn bewoners, heeft men de steun en wijsheid van anderen nodig. Bij dit onderzoek heb ik de steun en wijsheid van met name H. Coppens en L. van der Aa (beide lid van de Heemkundekring Rosmalen) mogen ervaren. Naast hen mag ik ook niet onvermeld laten de medewerkers van het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch, J. Mikkers van het streekarchivariaat Dommel en Aa te Vught en H. Buijks van het streekarchivariaat Maasland te Oss.

Tot slot zou ik, nu ik zeven boerderijen en hun bewoners, allen uit een familie afkomstig, beschreven heb, het volgende willen opmerken: er is vroeger vaak met hard werken en goed op de kleintjes letten nog heel veel tot stand gekomen op een manier die ons hedendaagse mens respect afdwingt. Een landbouwer die vroeger boer genoemd werd en thans agrariër heet, moet wel degelijk over veel vakkennis beschikken wil hij het kunnen redden; dit geldt heden vandaag de dag, maar zeker ook voor het recente verleden.

Bronnen: Kadaster van 1832, Oorspronkelijk Aanwijsbare Tafel (OAT),
succesie.

Memorie van

REGLEMENT VAN DE SANGERS VAN DE R.C. KERK VAN ROSMALEN (1826)

Harry Coppens

In Rosmalla nr. 2 van juni 1993 heb ik een bisschoppelijke verordening voor het zangkoor en een reglement van de plaatselijke zangvereniging van de Rosmalense Lambertuskerk, beide uit 1905, geplaatst. In dit nummer vindt U het Reglement voor de Sangers van de R.C. Kerk van Rosmalen uit het jaar 1826, toen Pastoor Coolen pastoor was in de Lambertusparochie.

Artikel 1

Den Pastoor als hoofd van de Kerk en choor, en aan wie het toekomt over Kerk en Godsdienst te waaken, heeft alleen het regt om sangers aan te nemen en goed te keuren, het getal der sangers te bepaalen, wetten en regels, welke zij moeten volgen, aan hun voor te schrijven, om dronkenschap of andere eerloosheid, onkunde en werkelijke overtreding van dit reglement hun af te zetten, als ook om de geschillen die onder hun mogten ontstaan finaal te beslissen, zoo dat partijen verplicht zijn in de uitspraak van den Pastoor te berusten.

Artikel 2

Den Pastoor zal eenen of meer voorsangers aanstellen, aan wie de Sangers assistentie belooven. Den voorsanger zal het choor en den Sang bestuuren, hij zal den Sang volgens het officie van den dag regelen, hij zal zorgen dat den Sang in behoorlijken maat en orde verrigt wordt, hij zal niemand op het choor toelaaten, als

de door den Pastoor aangenoomen Sangers, hij zal stiptelijk waaken op de overtreders van dit reglement, dezelve vermaanen, den Pastoor overgeven; hij zal zelf zoo veel als mogelijk is, in persoon voorsingen, dog in geval van onmogelijkheid of noodzakelijke absentie, zal hij eenen ander voorsangerdoor de Pastoor te verkiezen, in zijne plaats stellen, die alsdan dezelve magt en gezag zal hebben als den voorsanger.

Artikel 3

De Sangers zullen jaarlijks met Cecilia eenen choormeester of secretaris uit hun midden verkiezen, die mede op de overtreders van het reglement zal waaken, en die de afweezigen en boetens zal aantekenen.

Artikel 4

De gregoriaansche mis zal alleen, en wel suiver gelijk hij er staat zonder eenige trekken van muziek of secundeeren gezongen worden.

Dog de leuvensche en amsterdamsche missen zullen van tijd tot tijd, op Zondagen en voornaame feestdagen, in behoorlijke orde moogen gezongen worden.

Artikel 5

Alle Sangers zullen op het choor compareren: 1e op afgezette heiligdagen en in het lof, op boeten van 4 duiten; 2e op Son- en feestdagen in de hoogmis op boete van eenen stuiver; 3e op de werkdagen in de zingende missen op boete van 2 stuivers voor degeene wiens maan het is om te compareren. Die geenen, die naar den introitus of naar de benedictie van het lof koomen, ook die geene die weggaan voor dat de mis eindigt of benedictie gegeven is, zullen als absenten aangetekend worden; geene absentie hoegenaamd is vrij van boeten als die dewelke van mis hooren verschoont.

Artikel 6

Ideren Sanger zal zijnen sleutel medebrengen, en de deur ingegaan of uitgegaan zijnde aanstonds toesluiten op boete van 4 duiten, ook zal den voorzanger zorgen dat naar den dienst de deur behoorlijk gesloten worde.

Artikel 7

Het zal aan niemand geoorlooft zijn andere op het choor te brengen, die er niet op gerechtigd zijn, of er op te laten, op boete van 1 stuiver. Hiervan zijn uitgenoomen kundige Sangers, die van buiten koomen, mits zij naar dit reglement gedraagende, met de choristen mede zingende, en door hunne kunde den kerkelijke dienst luister bijzettende.

Artikel 8

Niemand zal op het choor mogen praaten, laggen, of andere oneerbiedigheden bedrijven, op boete van 2 duiten voor den 1sten keer, en naar dat hij vermaand is, op boete van 4 duiten, bij aldien iemand iemand hierin vervalt, dan zal dit als

eenen werkelijke overtreding worden aangemerkt waarvan in artikel 1.

Artikel 9

Alle Sangers zullen op het choor zonder tegenspraak aan den voorsanger moeten gehoorzaamen, op boeten van eenen stuiver. Doch buiten het choor zullen redelijke klagten aangenomen worden.

Artikel 10

Niemand zal eenigen boeken of sangstukken van het choor moogen afneemen op boete van 6 stuivers. Die sangstukken of boeken van het choor onder zig hebben, zullen die moeten terug brengen, zonder aanzien, of zij al of niet aanvaart worden. Zonder dit kunnen zij tot ondertekening van dit reglement niet toegelaaten worden.

Artikel 11

De Cecilia-maaltijd zal door de twee voorzangers en choormeester, met voorkennis en volgens goedvinden van den Pastoor aanbesteed worden.

Artikel 12

Het boetegeld zal van 3 tot 3 maanden, of uitterlijk op Cecilia voor de maaltijd door den Choormeester ingesamelt worden; die dit zullen weigeren te betaalen, zijn door deeze daad alleen afgezet. De boetens en de schellingen, die voor de lijkmissen en zingende missen gegeven worden, zijn voor de sangers, die daarvoor op Cecilia de maaltijd geven.

Artikel 13

Een ider wagte zig in dat gezelschap van dronkenschap, vloeken, godslasteren, vechten, ontugtigheden en dubbelzinnige woorden of liedekens op boete van 6 stuivers voor den 1sten keer, dog hervallende, dan ter beslissing van den Pastoor volgens art. no 1.

Artikel 14

Die dit reglement zullen ondertekent hebben, zullen alleen voor wettige sangers erkent worden.

Geleesen en geëxamineert het Reglement voor choristen in de kerk van Rosmalen hebben wij hetzelfde in allen pointen dess geschikt gevonden, zo voor den luyster en eerbied aan onsen godsdienst verschuldigt als om de goede orde, vreed en eendragt onder den sangers te bewaaren.

Datum in Schijndel den 18 Mey 1826

Ant. van Alphen, vic. gen. Apost. van het bisdom 's-Hertogenbosch

Martinus Coolen Pastoor

J.C.M. Poelman

Hoofdstuk V

Groei naar volwassenheid

Als wij in het vorige hoofdstuk beweren, dat er over Vrouw Milla de Campen in het Dodenboek niets meer vermeld wordt dan enkel het feit vande stichting van het Coudewaters klooster en het feit van haar overlijden op 24 juli 1453, dan is dat toch slechts gedeeltelijk waar. Zeker, haar naam komt verder niet meer voor in het Dodenboek. Ook in de verzoekschriften voor de pauselijke goedkeuring zal men tevergeefs enige aanwijzing bespeuren. Bovendien weten we, dat Petrus Crom, die in de jaren 1446-1450 meerdere malen zaken van Coudewater behartigde, dit nooit deed namens de abdis, Vrouw Milla, aan wie toen toch het eigenlijke bestuur in tijdelijke zaken toekwam, maar dat hij dit steeds deed namens de priorin van Coudewater. Door echter te zwijgen over iemand, vertelt men dikwijls veel meer dan door over hem te spreken. Het ontbreken van Vrouw Milla's naam in al deze bovengenoemde bronnen kan immers onmogelijk alleen uitgelegd worden door allerlei toevallige omstandigheden van afwezigheid. Er moeten andere oorzaken voor aan te wijzen zijn; oorzaken, gebaseerd op feitelijke situaties. De feiten waren:

- Dank zij Vrouw Milla was er te Coudewater een Birgittiesenklooster tot stand gekomen.

- Door haar manier van werken bij het tot stand brengen van deze stichting buiten alle autoriteiten om (..... hoe had zij dit op een andere manier kunnen bereiken????) had zij niet alleen tegenwerking opgeroepen, waardoor het klooster van Coudewater maar moeizaam van de grond kwam, maar bovendien veel wantrouwen gewekt, waarvan de symptomen zelfs na haar dood nog merkbaar waren in de pauselijke brief anno 1456 aan de deken van de St. Jan.

- De komst van vier Zusters uit Stralsund anno 1444, onder wie de priorin Zuster Beatrix, een zus van de Zalige Hedwigis, redde het klooster Coudewater wel van de ondergang, maar vermocht toch weinig verandering te brengen in de feitelijke situatie.

Met erkenning van de grote verdiensten van Vrouw Milla voor de orde, bijzonder voor het klooster Coudewater, zag de leiding van het moederhuis te Stralsund echter ook heel duidelijk in, dat de aanwezigheid van Vrouw Milla te Coudewater op dit moment een grote hinderpaal vormde voor de gezonde uitbloei van het klooster. Hoe kon men deze moeilijkheden het beste oplossen?! De beminlijke, maar niet al te sterke persoonlijkheid van Pater Roepstorp vervangen door een krachtiger figuur als Pater Paulus Julhase was niet voldoende. Dat zou zelfs leiden tot nog grotere interne spanningen. Vrouw Milla afzetten kon en wilde men



"Gregorius" - Paneelschildering (eikenhout) uit Vlaamse school. 15e eeuw. Afkomstig van Coudewater. Coll. Rijksmuseum.

evenmin uit eerbied en dankbaarheid voor haar grote verdiensten. Een gelukkige samenloop van omstandigheden bracht tenslotte een oplossing. Ongeveer terzelfder tijd, dat Paulus Julhase naar Coudewater gezonden werd, schonk een zekere Nicolaas Sasse op 20 oktober 1446 aan een vertegenwoordiger van de Birgittinessen van Stralsund een kapel met een klein hospitaaltje, dat hij omstreeks 1433 had laten bouwen in het kerspel Odendorf a/d Essig. Hij schonk het met de bedoeling dat de Zusters er een klooster van zouden maken. Omdat Stralsund nog steeds moederklooster van Coudewater was, kon men Vrouw Milla als Overste van

Coudewater de opdracht geven deze stichting op zich te nemen. Een gunstige omstandigheid daarbij was nog, dat deze stichting zich bevond in het Bisdom Keulen, waar het besmette politieke verleden van Vrouw Milla geen enkele tegenwerking zou oproepen. Eerder het tegendeel. De aldaar residerende bisschop was immers de broer van Walram van Meurs, wiens kandidatuur voor de bisschoppelijke zetel van Utrecht steeds door Vrouw Milla was verdedigd. Er was dan ook geen enkele reden aanwezig om deze stichting in het geheim te beginnen en dan naderhand de hoogwaardigheidsbekleders voor een voldongen feit te plaatsen. Dit had zij eerder te Coudewater immers wel móeten doen om haar doel te kunnen bereiken. Aanstonds na haar aankomst te Odendorf a/d Essig begaf Vrouw Milla zich dan ook naar de bisschop om het vereiste verlof voor de nieuwe stichting te verkrijgen. Maar ook hier nam zij toch weer een eigenaardige houding aan. Zij stelde zich in haar aanvraag aan de bisschop niet voor als overste of abdis van Coudewater, maar als: "abdis op de Sonnenberg te Wilsum bij Kampen in het diocees Utrecht". Dit blijkt uit de bisschoppelijke brief d.d. 11 februari 1447, waarin de goedkeuring voor de nieuwe stichting gegeven wordt.

Afgezien nog van het feit, dat Vrouw Milla eigenlijk nooit met recht de titel van abdis of Vrouwe gedragen heeft, omdat zij nooit de wijding tot abdis ontving (dit was echter toch wel meer gebruikelijk, totdat dit officieel verboden werd op het algemeen kapittel te Gnadenberg in 1487), noemt zij zich tegenover de bisschop van Keulen bovendien nog abdis van een klooster, dat nog niet eens gefundeerd was. Zij beriep zich hiermee dus uitdrukkelijk op de bulle van het concilie van Bazel d.d. 1 april 1434, waarover wij reeds in het derde hoofdstuk schreven. Deed zij dit, omdat zij zich nog steeds sterk verbonden voelde met de vrouwengemeenschap te Kampen, of wilde zij enkel de bisschop goedgunstig stemmen ten opzichte van de nieuwe stichting door hem te herinneren aan haar houding ten aanzien van zijn broer Walram?? Wij menen, dat dit laatste wel het geval zal zijn. Dat het in dit geval ook resultaat afwierp, bewijst wel het feit, dat zij aanstonds het verlof voor de nieuwe stichting ontving.

De spoed, waarmee deze stichtingsakte tot stand kwam, doet zelfs vermoeden, dat er ook nog andere redenen aanwezig waren om er zo'n haast achter te zetten. Het is immers een algemeen bekend feit, dat officiële molens altijd langzaam draaien. Zo is het nu, zo was het in het verleden en zo zal het altijd wel zijn. Of die molens nu wereldlijke of kerkelijke zijn, verandert niets aan dit feit. Bij een nauwkeuriger bestudering van de omstandigheden blijkt er ook inderdaad voor de bisschop van Keulen een gegronde reden aanwezig geweest te zijn om deze stichtingsakte ten gunste van Vrouw Milla zo spoedig mogelijk af te handelen. Toen Vrouw Milla zich bij haar bezoek aan de bisschop bekend maakte als de abdis van de Sonnenberg te Wilsum, heeft zij als een vrouw, die zich zowel te Kampen als te Coudewater onbegrepen heeft gevoeld, waarschijnlijk haar hart eens helemaal uitgestort tegenover hem, van wie zij niet geheel ten onrechte kon veronderstellen, dat hij haar wel zou begrijpen.

Het is verre van denkbeeldig, dat zij toen samen de gehele kwestie van het

Utrechtse schisma en hun persoonlijke houding daarin hebben besproken en dat toen de bisschop Vrouw Milla ook deelgenoot heeft gemaakt van zijn eigen moeilijkheden. Paus Eugenius IV had hem namelijk reeds bedreigd met ontzetting uit zijn ambt en met de kerkelijke ban, indien hij zijn houding ten opzichte van de Paus niet zou veranderen. De Paus had daartoe reeds een gezant benoemd om met Philips de Goede de te nemen maatregelen te bespreken. Onmogelijk kon de bisschop toen vermoeden, dat deze maatregelen nog wel een jaar op zich zouden laten wachten, omdat de Paus op 23 februari 1447 kwam te overlijden, en dat diezelfde gezant, kardinaal Parentucellis op 6 maart tot Paus gekozen zou worden. Daarom heeft hij zeker aan Vrouw Milla beloofd om met de grootst mogelijke spoed de stichtingsoorkonde op te stellen en daarin de meest uitgebreide volmachten (auctoritate nostra ordinaria) te verlenen. Deze oorkonde, die zich bevindt in het bisschoppelijk archief te Keulen, is dan ook een uitzonderlijk lang stuk geworden, grotendeels in het Latijn, maar gedeeltelijk ook in het Duits, waar het gaat over de schenkingen en de toegestaande gunsten o.a. vrijdom van kerkelijke belastingen. Met het oog op de toekomst zal de bisschop echter tevens Vrouw Milla ten sterkste aangeraden hebben om voor haar eigen bestwil de nodige voorzichtigheid te betrachten en in haar officiële aanvragen niet de besmette naam Milla de Campen te gebruiken, maar een andere naam aan te wenden. We zien namelijk, dat zowel in de stichtingsakte d.d. 11 februari 1447 als in de schenkingsakte d.d. 14 maart 1447 Vrouw Milla niet genoemd wordt Milla de Campen, maar Milla "Ameloncks". Volgens de historicus Tore Nyberg in zijn boek "Birgittinische Klostergründungen des Mittelalters" is het aan geen enkele twijfel onderhevig, dat het hier toch gaat over dezelfde Vrouw Milla. Hij noemt haar in zijn boek: "die hervorragendste Persönlichkeit des Erlöserordens in den Niederlanden, ehemals Priorin auf dem Sonnenberg in Wilsum bei Kampen, später Gründerin des Birgittenklosters Marienwater bei Rosmalen und der später wieder verlassenen Birgittinischen Siedlung in Essig in Jülig". Staan we hier misschien voor de oplossing van een raadsel, dat Dionysius Mutsaers en de Kronijken van Den Bosch ons opgeven in de stichtingslegende van Coudewater, waarin Mutsaers Vrouw Milla aanduidt als "weduwe", terwijl de Kronijken haar betitelen als "maagd"?! De meest voor de hand liggende conclusie na al het bovenstaande is immers, dat vrouw Milla, die zich tot dan toe steeds bediend had van haar mans naam VAN CAMPEN, in dit geval te Keulen haar eigen familienaam AMELONCKS gebruikt heeft. Ter aanvulling van bovenstaande argumenten moge misschien nog het document van de pauselijke goedkeuring voor deze nieuwe stichting d.d. 1 maart 1452 dienen. In dit document, dat overigens niets meer kon veranderen aan het feit, dat dit kloostertje toch ten dode was opgeschreven, wordt de naam van Vrouw Milla weer in alle talen dood gezwegen. Een doopakte of een huwelijksakte van Vrouw Milla hebben we helaas echter tot nu toe nog niet kunnen achterhalen. In de archieven van Den Bosch zijn er geen doopboeken aanwezig uit de tijd vóór 1400. In een handschrift van het Provinciaal Genootschap is er bij de collectie "de Mele-Gast" wel een genealogie van een familie Van Campen opgenomen, maar deze gaat slechts terug tot het einde van de 18e eeuw. Met het bovenstaande gegeven zou het echter wel heel wat gemakkelijker te verklaren zijn,

hoe Vrouw Milla met de Birgittinessenkloosters in de Hanzesteden aan de Oostzee in aanraking kwam. Zij heeft dan waarschijnlijk meerdere malen haar man op zijn zakenreizen langs deze steden vergezeld en de kloosters dezer orde bezocht, terwijl haar man zijn zaken afhandelde. Een lang huwelijksleven is haar dan echter niet beschoren geweest. Zij verloor haar man dan minstens voor haar acht en dertigste jaar. Zij stierf immers volgens het Dodenboek in 1453 op zes en zestigjarige leeftijd en werd dus geboren in 1387. De pauselijke bulle d.d. 22 juni 1430, waarin zij met name gemachtigd werd om de vrouwengemeenschap te Kampen, waarvan zij het hoofd was, tot klooster van Birgittinessen om te vormen, ontving zij, toen zij 43 jaar was. Om met enige zin een pauselijke goedkeuring voor zo iets aan te vragen en te verkrijgen, moet deze vrouwengemeenschap dus reeds een tamelijk stevige basis hebben gehad.

Wordt vervolgd

PERSOONSNAMEN IN ROSMALENSE TOPONIEMEN 2

Wim Veekens

Hiddekensdal

Deze oude veldnaam moeten we plaatsen ergens tussen Rosmalen en Heinis (*Hinen*): in 1295 verkoopt Theodoricus dictus Tolinc aan Marcellius, procurator (= beheerder) van de Tafel van de H. Geest in Den Bosch, een jaarlijkse erfpacht (van één mud rog) gevestigd op vier stukken land: (...) *de quator partibus terre inter Roesmale et Hinen, (.....), quarum unam ten Poele, aliam tGherij, terciam Hiddekens dale et quartam de Berch.....*¹

"Dal, dale" (= uitgerekte vorm) is een woord waarmee men een laaggelegen stuk grond, "een laagte, inzinking", meer in het bijzonder "een laag weiland", aanduidde.² In het Middelnederlands heeft "dal" ook de betekenissen van "diepte, kuil, gat".³

Aardig is het te constateren dat men op niet al te grote afstand van *Hiddenkensdal* het toponiem *De Diepte* aantreft, een naam die bij (oudere) Rosmalenaren nog bekend is. Enkele oude vormen hiervan zijn: *In die Dyept*, 1448;⁴ *Achter Hynen in Die Dyept*, 1461;⁵ *in die Diepte*, 1522.⁶ Een nadere aanduiding van de ligging van deze veldnaam geven de volgende attestaties: *land gelegen ter plaatse gezegd dat Hynsche Dyepe*, 1378.⁷ *Een kamp in dat Heynensche Dyepe tussen vier andere kampen en de Weteringhe*, 1382.⁸

Naast *Het Diep(e)* kende men vroeger achter Hintham ook de naam *Ondiep: een stuk land in het Vrijdom achter Hintham in Ondiep tussen Hendrik Zebenzoon en het gemene water genaamd de Aa*, 1452.⁹

Hiddeken is een verkleinvorm van een verkorte, vertrouwelijke vorm van een naam met *Hild-* als eerste lid. Te denken valt aan een mansnaam als *Hildebrand*, een tweestammige naam, samengesteld uit *hild-* "strijd" en *brand*, "(vlammend) zwaard"; "strijdzwaard".¹⁰ Deze naam was weleer tamelijk geliefd, mogelijk mede onder invloed

van het middeleeuws *Hildebrandslied*, dat het noodlottige tweegevecht beschrijft tussen Hildebrand en zijn zoon Hadubrand, die door zijn vader wordt gedood.¹¹ *Hidde* is een nog steeds voorkomende (vooral) Friese voornaam.

Dirk Nevenakker

We komen deze naam in 1617 in de volgende omschrijving tegen: *een hofstad en aangelegen akker, genaamd Dierck Neven Acker, groot 4 en een half lopenzaad in Engelandt*.¹² De toevoeging *in Engelandt* geeft aan dat we deze veldnaam in de buurt van de *Stenenkamerplas* moeten plaatsen; immers hier stond eens de *Engelandtse watermolen*.¹³

Met "akker" bedoelen we tegenwoordig een stuk (afgeperkt) land. Oorspronkelijk is een akker: "een omwald (= van een houtwal voorzien, WV) complex bouwlanden met uniforme verkaveling, waarbinnen de percelen niet onderling door hagen, wallen of greppels zijn gescheiden. De perceelsgrenzen werden door palen of veldkeien aangegeven. De compexomwalling was nodig in verband met het dagelijks drijven van het vee naar de graasgronden. Herder en wal samen konden de akkers vrijwaren van veevraat" (dit is de definitie van wat men ook wel de *dorpsakker* noemt WV).¹⁴

Pas later duidt "akker" een deel uit die (oorspronkelijke) dorpsakker aan. Daar men de akkers bij het benoemen goed van elkaar wilde onderscheiden, liet men in veel gevallen "akker" door de naam van de gebruiker of eigenaar vooraf gaan. Zo ook in ons geval: Dierck Neven!

De voornaam *Dierck/Dirk* is ontstaan uit *Diederik*: een Germaanse naam die bestaat uit *diet* = "volk" en *rik* = "rijk, machtig". Deze tweestammige naam betekent zoveel als: "machtig onder het volk".¹⁵

Het bestanddeel *Neven* is de familienaam; eigenlijk is het een verwantschapsnaam. In het Middelnederlands heeft *neve*, *neef* de betekenis van "kleinzoon, neef, bloedverwant (zonder aanduiding van een bepaalde graad)".¹⁶ Een variant van *Neven* is de familienaam *Neefs*.

Verwantschapsnamen die hiermee vergeleken kunnen worden, zijn *Oomen(s)/Ooms*. In het Middelnederlands bedoelde men met *oom* niet alleen "oom", maar ook "grootvader" en "schoonbroer, zwager".¹⁷ Ook namen als *Vader(s)* en *Broeren, Broers, Broeders* en *Zoons, Zoon(t)je(n)s* horen tot de categorie van namen die naar familiebetrekking verwijzen. Bij de namen *Broeren* e.d. en *Zoon(t)je(n)s* kunnen ook oude mansnamen in het spel zijn, te weten: *Broer* (ook nu nog komt deze vorm als roepnaam voor!) en *Sone*.¹⁸

Vernooienbos

In het jaar 1439 wordt er melding gemaakt van *land gelegen in de parochie van Roesmalen ter plaatse gezegd Vernooienbosch*.¹⁹ In het Middelnederlands kende men 'hout, holt', 'lo(o)' en 'bosch, busch' als benaming voor bos.²⁰ Deze woorden wijzen in het bijzonder op loofbossen (dus niet op bossen met naaldbomen!). Deze loofbossen zijn met name door (over)begrazing en rooiing in de loop der tijden verdwenen. Wellicht moeten we 'bos' in *Vernooienbosch* opvatten als een perceel dat uit een voormalig loofbos is ontgonnen.

Wat het bepalende element *vernoey(en)* betreft, zou men kunnen denken, op het eerste gezicht althans, aan het Middelnederlandse woord *vernooy*, *vernoey*, *vernoy* dat vele betekenissen kende, o.a. "verdriet, leed, ramp".²¹ Indien we van dit woord uitgaan, zou dit toponiem zoveel betekenen als "rampbos, ellendig bos"! Dit komt ons niet erg waarschijnlijk voor. Ook lijkt het ons weinig aannemelijk in *ver* een samentrekking te zien van het voorzetsel *van* en het lidwoord *der*, zoals dat het geval is bij een familienaam als *Van der Ha(a)gen* dat samengetrokken kan worden tot *Verha(a)gen*.

Wat is het dan wel? Welnu, deze veldnaam bergt een zogenaamd metroniem in zich, d.w.z. een familienaam die afgeleid is van een vrouwelijke voornaam. Het eerste stukje *vern* is een oude tweede naamvalsvorm van *ver*: "vrouw(e)", oorspronkelijk gebruikt als benoeming en aanspreking van "vrouwen van stand". Vanaf ongeveer de dertiende eeuw werd *ver* ook wel toegepast op vrouwen uit de "gewone" en "mindere" burgerij.²² Het tweede gedeelte van dit metroniem is de voornaam *Oda*, *Ode*, *Oede*, een vrouwen naam die we ook in de plaatsnaam Sint-Oedenrode aantreffen. Dat *O(e)de* zich ontwikkelde tot *O(e)je* is geen onbekend verschijnsel, immers nu nog zeggen we /broeje/ in plaats van /broeden/ of /doeje/ in plaats van /dode(n)/. Het voorkomen van deze persoonsnaam in oude geschriften m.b.t. Rosmalen en omgeving wordt onder meer aangetoond door: *Oede van Geel, zusters van het klooster van H.H. Maria en Birgitta in Rosmalen, Ten Kauwenwater*, 1453.²³ Drie jaar later wordt deze religieuze genoemd: *Oda van Gheel*.²⁴

Vernooienbos is derhalve te verklaren als: "bos, een uit een bos ontgonnen perceel, toebehorend aan vrouw(e) Ode". *Ode* is een vleivorm van een Germaanse naam afgeleid van *od-* "bezit, erfbezit, rijkdom", horend bij een tweestammige naam als *Odiide* of *Odrada*.²⁵

Noten

1. H. Camps, Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, 1979, I,2 nr. 522.
2. M. Schönfeld, Veldnamen in Nederland, 1980, herdruk van 1950, blz. 44.
3. J. Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek, 1973, herdruk van 1932, blz. 127 -128.
4. A. Kappelhof, Het Archief van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch: Regesten van oorkonden, 1980 -1989, regest 2183.
5. Idem, regest 2467.
6. H. v. Rooy, Het Oud-Archief van het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch. 1963, Inv. 3088.
7. Idem, regest 140.
8. A. Kappelhof, Tafel van de H. Geest, regest 873.
9. A. Kappelhof, Het Archief van het groot Begijnhof van 's-Hertogenbosch, 1989-1990, regest 253.
10. J. v.d. Schaar, Woordenboek van Voornamen, 1993, blz. 207 - 208 (Reeks: Prisma).
11. A. Bachrach (red.) e.a., Moderne Encyclopedie van de Wereldliteratuur, 1980, dl. 4, blz. 229.
12. A. Kappelhof, Voorlopige Inventarissen van de Negen Blokken. 1979 - 1981, C. blz. 10.
13. H. de Werd, Rosmalen Vroeger, [1985], blz. 302.
14. A. Kakebeke, Prehistorie en geschiedenis van de omgeving van Eindhoven, 1975, blz. 36.
15. J. v.d. Schaar, Woordenboek van Voornamen, 1993, blz. 144 en W. Veekens, Diddemanshoeve, Rosmalla jrg. 4, nr. 1 1994, blz. 10.
16. E. Verwijs en J. Verdam, Middelnederlandsch Woordenboek, 1899, dl 4, kol. 2369 - 2370.
17. Idem, dl. 5, kol. 1610 - 1611.
18. A. Huijzinga, Encyclopedie van Namen, 1955, blz. 145; en R. Ebeling, Voor- en Familienamen in Nederland, 1993, blz. 103 - 104.

19. H. v. Rooy, regist 853.
20. J. Verdam, resp. blz. 259, 337 en 112.
21. E. Verwijs en J. Verdam, 1916, dl 8, kol. 2206.
22. Idem, dl 8, kol. 1419 - 1420.
23. A. Kappelhof, Tafel van de H. Geest, regist 2287.
24. H. v. Rooy, regist 1166.
25. J. v.d. Schaar, Woordenboek van Voornamen, 1993, blz. 281 - 282 (Reeks: Prisma).

SPONSORS

De uitgave van Rosmalla is mede mogelijk door de financiële steun van:
Abelen BV, Makelaarskantoor, Burg. Mazairaclaan 2, Rosmalen
Badbode Van Grinsven, Raadhuisstraat 4c, Rosmalen
Berg Autobedrijf, G. v.d., Hintham 162, Rosmalen
Berg Autoschadebedrijf, G. v.d., Hintham 160, Rosmalen
Bouwmans, Oliehandel, J., Tweeberg 1, Rosmalen
Creij & Van Hoek BV Grond- weg- en waterbouw, Huisbergenweg 6, Rosmalen
E.T.I. Bureau Linnenbank BV, Stationstraat 13, Rosmalen
Foto Stijntjes, Molenhoekpassage 5, Rosmalen
Gebouwerservice H. Pennings & Zn BV, Europaplein 14, 's-Hertogenbosch
Gloudemans BV, W., Hintham 117, Rosmalen
Heijmans BV, Ver. Bedrijven, Graafsebaan 13, Rosmalen
Hoedemakers en Zonen BV, Aannemersbedrijf P., Hintham 68, Rosmalen
Huijbregts en Peters Notarissen, Hoff v. Hollantlaan 5, Rosmalen
Jaropa Holding BV, J. Stienstra, Bruistensingel 100, 's-Hertogenbosch
Lambermont Assurantiebedrijf, A., Burg. Woltersstraat 1, Rosmalen
Lotus BV Pluimveeslachterij, Biestkampweg 2, Rosmalen
Mierlo, Advocatenkantoor van, Pioenroosstraat 20, Rosmalen
Modecentrum C. van de Graaf, Dorpsstraat 10, Rosmalen
P.B.O. Bouwbedrijf BV, Tuinstraat 6, Rosmalen
Pennings Bouwmaatschappij BV, H., Sportlaan 21, Rosmalen
Pennings en Zonen Bouwbedrijf BV, H., Dorpsstraat 4, Rosmalen
Piels, Technisch installatiebedrijf, Friezenstraat 7, Rosmalen
Rabobank Rosmalen, Raadhuisstraat 1, Rosmalen
Reijmers Schoenen BV, Dorpsstraat 26, Rosmalen
Timmers BV Bouwbedrijf, Heikampweg 6, Rosmalen
Uden BV, Aannemersbedrijf A. v., Vliertwijksestr. 38c, Rosmalen
Verbiesen, Brood- en banketbakker J., Molenstraat 34, Rosmalen
Verstappen Handelsonderneming BV, Kloosterstraat 5a, Rosmalen
Verstegen Schilderwerken BV, Oude Engelseweg 3a, 's-Hertogenbosch
Villa Fleurie, De Driesprong, Rosmalen
Voets Weg- en Waterbouw, Gebr., Pinksterbloemstraat 4, Rosmalen

INHOUDSOPGAVE

Van de redactie	1
Loterijvereniging <i>Hoop doet leven</i>	2
Bij brand tijdig melden	5
Voor U gehoord	9
Hoog water te Rosmalen	11
Kinderliedjes en -versjes	18
Boerderijen en hun bewoners 2	20
Reglement van de zangers van de R.C. Kerk van Rosmalen (1826)	26
Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 8	29
Persoonsnamen in Rosmalense toponiemen	33
Sponsors	36



Boven: Café Piet van Zuijlen aan de Graafseweg te Rosmalen. Tegenwoordig *Het wapen van Rosmalen*.

Onder: Boerderij van de familie Swanenberg in de Molenstraat te Rosmalen, vlakbij *Het Wapen van Rosmalen*. Het pand is inmiddels afgebroken.

